

Важелі впливу держави на активізацію процесів іноземного інвестування

У статті розглядаються засоби здійснення державної політики щодо активізації процесів іноземного інвестування.

іноземні інвестиції, економічні важелі, механізм регулювання

Досягнення високих темпів економічного зростання, радикальна структурна перебудова, спрямована на підвищення конкурентоспроможності економіки України, потребує масових інвестиційних вкладень з різноманітних джерел. Для створення сприятливого інвестиційного клімату держава повинна ефективно застосовувати заходи грошово-кредитної, бюджетної, валютної, фіскальної політики. Для розробки та здійснення державної стратегії щодо активізації процесів іноземного інвестування необхідний науково обґрунтований підхід, що обумовлює актуальність досліджень у цьому напрямку, особливо сьогодні, зважаючи на політику інтеграції країни у світовий економічний простір.

В Україні означені проблеми розглянуті в наукових дослідженнях О. Барановського, В. Беседіна, О. Гаврилюка, В. Геєця, М. Герасимчука, Б. Гунського, М. Денисенко, А. Дуки, О. Колосова, Д. Лук'яненка, Д. Мозгового, А. Музиченька, А. Пересади, О. Плотнікова, В. Сіденка, В. Федоренка, А. Філіпченка та інших.

Позитивно оцінюючи результати наукових досліджень відомих вчених-економістів щодо проблеми регулювання процесів іноземного інвестування, слід відзначити недостатність комплексних наукових розробок щодо сутності та ефективності сучасних фінансово-економічних важелів їх активізації.

Метою статті є дослідження нормативного та методологічного забезпечення питань, пов'язаних з іноземним інвестуванням, особливостей державної політики залучення іноземних інвестицій в Україні, економічних важелів, які застосовуються в реальному управлінні.

Держава має різні важелі для того, щоб сприяти залученню іноземного капіталу (рис. 1).

Бюджетні важелі — це встановлена державою система податків, що практично визначають систему перерозподілу доходів підприємств і громадян країни, яку держава вважає оптимальною для формування прибуткової частини бюджету та збереження у підприємств і підприємців ринкових стимулів до роботи та отримання прибутків. Витрати бюджету є вагомим засобом формування сукупного попиту, а через нього — стимулювання інвестицій взагалі.

Грошово-кредитна політика держави впливає на інвестиційні умови, регулюючи грошовий обіг і роботу банківської системи, яка, по суті, репродукує збільшення коштів в економічній системі.

До системи податкових і митних пільг входять “податкові канікули”, зниження ставок оподаткування в разі реінвестування отриманого прибутку чи інвестування у певні регіони та галузі, захист від подвійного оподаткування, а також звільнення від митних зборів на імпорт новітніх машин та обладнання, технологій, ноу-хау, експорту продукції власного виробництва для покриття валютних витрат або зменшення цих зборів.

Спеціальні економічні зони передбачають ще розвиненішу систему податкових та митних пільг, спрощення адміністративних процедур. Ця система пільг передбачає зміцнення позицій національної валюти, її конвертованість; можливість для підприємств, створених з участю іноземних інвесторів, без труднощів конвертувати отримані доходи; користування банківською системою країни; надання державних кредитів для інвестиційних проектів у пріоритетні сфери.

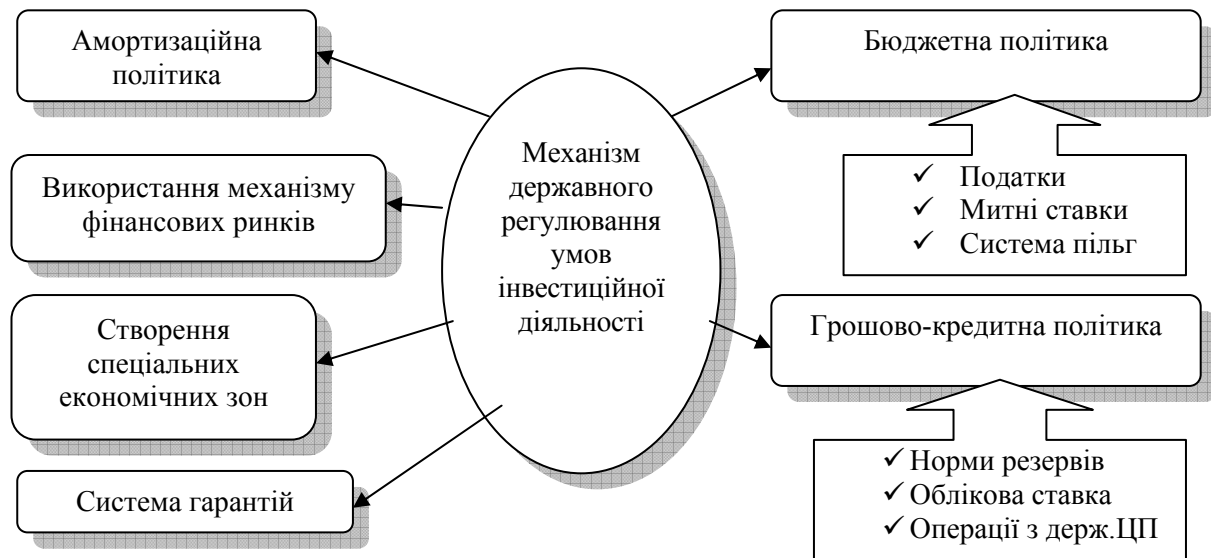

Рисунок 1 – Механізм регулювання інвестиційної діяльності

Законодавством країни можуть проголошуватись особливі заходи гарантування, за якими іноземні вклади захищаються правовим шляхом від незаконного вилучення, непередбачуваних втрат чи неповернення прибутків за несприятливих обставин у країні-реципієнті (рис. 2) Зосередимо тепер увагу на конкретних методах стимулювання іноземних інвестицій, які можуть застосовуватись в реаліях української економіки, а саме: зниження податку на доходи корпорацій, податкові канікули, прискорена амортизація, зменшення оподаткованого прибутку на суму інвестицій, використання податкового інвестиційного кредиту [1, с. 27].

Дії українського уряду в галузі оподаткування корпоративних прибутків зосереджені на двох суперечливих цілях:

1. Одержанні доходів бюджетом.
2. Проведенні стимулюючої економічної політики, зокрема, на залученні іноземного капіталу.

Політики мають впроваджувати найпривабливіші для іноземних інвесторів податкові стимули в такий спосіб, щоб не втратити бюджетні надходження.

Розглянемо можливі варіанти розв'язання проблеми, тобто застосування різних важелів управління інвестиційними процесами:

- 1) податкові канікули;
- 2) низькі податкові ставки, які застосовуються до широкої бази оподаткування;
- 3) прискорена амортизація основних фондів, зменшення оподаткованого прибутку на суму інвестицій чи використання податкового інвестиційного кредиту.

Варіант 1. *Податкові канікули.* Під час податкових канікул прибутки підприємств оподатковуються за зниженими ставками чи не оподатковуються взагалі. Після закінчення податкових канікул компанія повинна почати сплачувати податки, їй заборонено трансформуватися у нову компанію для продовження канікул. Тому запровадження податкових канікул вимагає уважного нагляду з боку податкової інспекції за підприємствами з іноземними інвестиціями. Вони рідко застосовуються в розвинутих країнах.

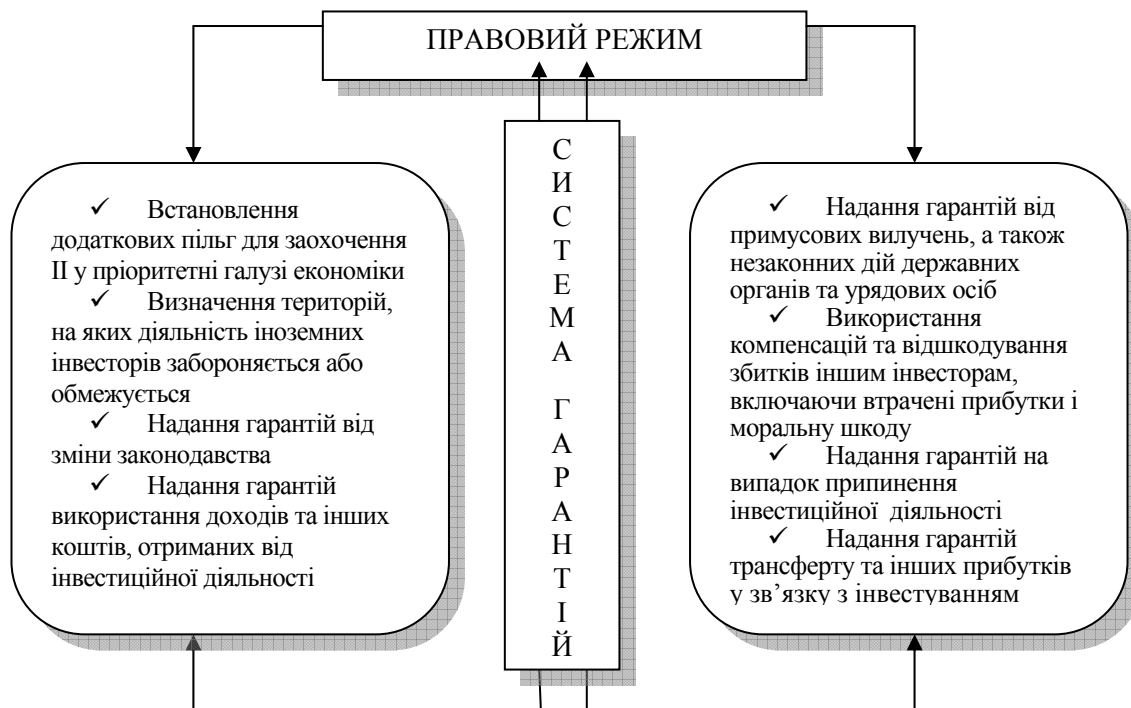

Рисунок 2 – Система гарантій щодо захисту прав іноземних інвесторів

Важкою податкових канікул, з точки зору уряду, є зменшення бюджетних надходжень. Податкові канікули створюють значні можливості для транснаціональних корпорацій у сфері податкового планування, що призводить до сталого зменшення податкової бази. Ефективність податкових канікул обмежена щодо залучення прямих іноземних інвестицій. Канікули є ефективнішими у залученні капіталу до мобільних виробництв, ніж до тих галузей, що впливатимуть на економіку країни протягом тривалого часу. Слід зазначити, що податкові канікули заохочують утворення нових компаній, а не інвестиції в нові виробничі потужності. Україні ж потрібне саме останнє.

Варіант 2. Низькі податкові ставки, які застосовуються до широкої бази оподаткування. Іншою альтернативою заохочення прямих іноземних інвестицій є загальне зменшення податкової ставки. Базу оподаткування можна наблизити до доходу корпорації. Як визначено в Законі України „Про оподаткування прибутку підприємств”, компанії розраховують податкову базу, зменшуючи валовий дохід на величину матеріальних витрат, витрат на оплату праці, амортизації і процентних платежів. Закон обмежує віднесення плати за кредит до витрат для підприємств, у статутному фонді яких частка нерезидента перевищує 50%. В умовах високої інфляції закон передбачає індексацію не всіх видів витрат, а лише основних фондів і запасів. Однак індексація не знадобиться, якщо інфляція буде помірною.

Переваги варіанту 2:

1. Значно спрощується процес розрахунку податків. Уряд може стабілізувати надходження від оподаткування прибутку підприємств завдяки збільшенню податкової бази.

2. Інвесторів приваблюють країни з низькими ставками оподаткування, особливо коли вони є нижчими від світових стандартів – 35-40% (в Україні 25%). Низькі ставки з незначними податковими пільгами також свідчать, що уряд зацікавлений у ринковому визначенні інвесторами найприбутковіших галузей.

3. Низькі податкові ставки самі по собі є стимулом. Вони залишають інвесторам більшу частину прибутків. Однак в інфляційній економіці податкова система без індексації справляє значно менший вплив на інвестиційну діяльність.

Хоча застосування низьких ставок оподаткування до широкої податкової бази відповідає сучасній філософії державної політики в розвинутих країнах, існують такі недоліки варіанту 2:

1. Міжнародні зв'язки здатні звести нанівець зусилля країни у формуванні нейтральної податкової системи. Фактично країна з податковою системою, яка істотно відрізняється від податкових систем інших країн, може мінімізувати ринкові викривлення, запровадивши менш нейтральну податкову систему. Коли база оподаткування не є уніфікованою, то ТНК можуть скористатися відмінностями в податкових законодавствах різних країн. Наприклад, ТНК може отримати позику в країні з високими податками для фінансування інвестицій в країні з низькими податками. Це збільшить прибутки ТНК, тоді як місцевий бізнес не матиме таких можливостей.

2. Внаслідок високого рівня економічної та політичної невизначеності Україні потрібні стимули, вигоди від яких будуть відчутними відразу. Низьких ставок оподаткування корпоративних доходів може бути не достатньо, оскільки вони збільшують доходи протягом наступних років. Зменшення податкових ставок також зменшує оподаткування прибутків від інвестицій, здійснених раніше, що несподівано збільшує доходи власників існуючого бізнесу і водночас зменшує бюджетні надходження.

3. Більшість країн Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) встановлює пільгові ставки оподаткування для діяльності, що здатна забезпечити доходи протягом тривалого часу, зокрема, для науково-дослідних робіт. Так само заохочуються інвестиції у високотехнологічне обладнання.

Варіант 3. *Прискорена амортизація основних фондів, зменшення оподатковуваного прибутку на суму інвестицій чи використання податкового інвестиційного кредиту.* Альтернативою попереднім податковим стимулам, поширеною у країнах ОЕСР, є прискорене списання інвестицій у формі:

1) прискореної амортизації, що дозволяє компаніям списувати капітал для вимог оподаткування швидше, ніж для вимог обліку;

2) зменшення оподатковуваного прибутку на певний процент витрат;

3) податкового інвестиційного кредиту, що дозволяє компаніям зменшувати податки на встановлений процент інвестиційних витрат.

Другий і третій різновиди стимулів діють безпосередньо. Але фактично ці податкові пільги неможливо використати, якщо компанія не здатна списати відрахування (коли, наприклад, вона має збитки з точки зору оподаткування й уряд у цьому випадку не відшкодовує відрахування). Інвестиційні відрахування, що відшкодовуються, означають повернення урядом компанії коштів у розмірі податкових пільг. Проте уряд може дозволити компанії перенести відрахування з оподаткованого прибутку чи податкові кредити на майбутній період з нарахуванням процента для збереження їх вартості.

Переваги варіанту 3:

1. З інвестиційними податковими відрахуваннями компанія одержує доходи від зниження податкових ставок в результаті інвестицій. Податковий стимул має чітке спрямування – заохочувати інвестиції, а не створювати нові компанії.

2. Інвестиційні податкові відрахування для капіталу з тривалим строком користування (споруди, машини та обладнання) заохочують інвестиції, що можуть бути прибутковими протягом багатьох років. Тобто відрахування стимулюють довгострокове інвестиційне планування.

3. Інвестиційні відрахування коштують урядові менше, ніж податкові канікули чи загальне зменшення податкових ставок.

Недоліки альтернативи 3:

1. У багатьох країнах ОЕСР відрахування застосовуються до машин і обладнання, іноді до будівель і споруд. Якщо до певних типів капіталу, зокрема до запасів, відрахування не застосовуються, то галузі, в яких інтенсивно використовуються запаси, потрапляють у невигідне становище.

2. Компанія, що часто оновлює капітал, може вимагати інвестиційних відрахувань. Отже, відрахування стимулюють інвестиції в активи з високою нормою економічної амортизації. Якщо уряд не бажає стимулювати інвестиції в певні активи, то йому слід скоригувати ставки інвестиційних відрахувань до очікуваного рівня амортизації капіталу.

3. Якщо інвестиційні податкові відрахування не відшкодовуються, то існуючі компанії дістають вигоди у повному розмірі, тоді як нові фірми мають спочатку отримати достатній прибуток перед використанням відрахувань. Проекти з тривалим періодом розгортання потрапляють у невигідне становище порівняно з тими, що швидко починають одержувати доходи.

4. За високої інфляції інвестиційні відрахування посилюють нерівномірність впливу податкової системи на інвестиційну поведінку підприємства. Компанії в країнах з високою інфляцією зацікавлені фінансувати свій бізнес за рахунок боргу, оскільки податкові знижки для капітальних затрат є ціннішими. Податкові канікули і зниження ставки оподаткування зводять нанівець переваги від зменшення оподатковуваного прибутку на суму процентних платежів в умовах високої інфляції.

Найефективнішим підходом до податкового стимулювання іноземних інвестицій в економіку України вважаємо *альтернативу 3* – „прискорене списання інвестицій у формі прискореної амортизації, зменшення оподатковуваного прибутку на певний процент інвестиційних витрат та податкового інвестиційного кредиту”. Ця альтернатива є найбільш прийнятною на сьогодні завдяки її чіткому спрямуванню на певний вид діяльності, а саме: нарощування виробничих потужностей.

Список літератури

1. Абрамович І.В. Напрями активізації державної політики щодо залучення іноземних інвестицій в економіку України//Економіка та держава. – 2006. - №9. – с.25-29.
2. Данілов О.Д. Івашина Г.М. Інвестування. Навчальний посібник. – К.:2001. – 420 с.
3. Державні важелі інвестиційної діяльності. Страховий та інвестиційний менеджмент. Під ред.. В.Г. Федоренка, В.Б. Захожая. – К.:2002. – 341 с.
4. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування. – К.: 2007 р. – 520 с.
5. Харламова Г.О. Інвестиційна стратегія України: максимізація вигід, мінімізація збитків//Економіка та держава. – 2006. - №4. – с. 29-31.

В статье рассматриваются средства осуществления государственной политики активизации процессов иностранного инвестирования.

In the article concretize means of activation of the foreign investments.